

De toren van Weert opnieuw in het licht

Prof. G. H. M. Holt

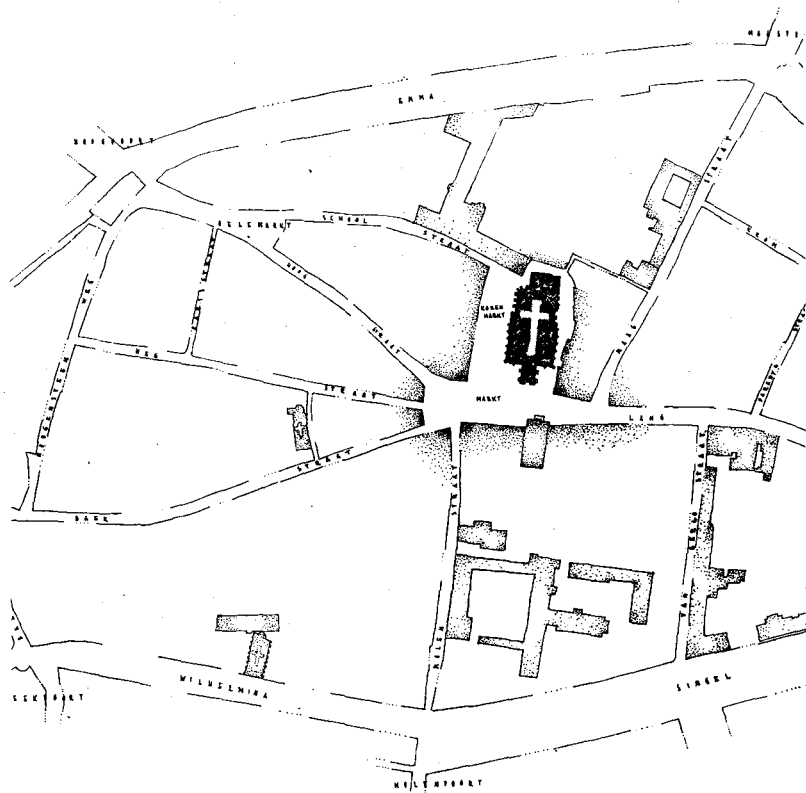
Toen in het voorjaar van dit jaar de uitspraak is gekomen van de Jury over de resultaten van de wedstrijd, die gehouden is ter verkrijging van een nieuwe bekroning op de toren van de Kerk St. Martinus te Weert, hebben wij hiervan — om tenminste enigszins actueel te zijn — een summier wedergave van de bekroonde projecten gegeven.

Een ander tijdschrift dan het onze, dat hiertoe was aangewezen, heeft er een meer uitgebreide weergave van geboden. Toch kan „Forum” aan een dergelijke gebeurtenis, die in ons land zo weinig voorkomt, niet op een vluchtige wijze voorbijgaan.

De gebeurtenis zit 'em dit keer niet zo zeer in de belangrijkheid van het object, gezien naar plaats of naar grootte, maar is veel meer gelegen op het terrein van de tijd. Het feit n.l. dat wij in onze tijd er ons eens druk over willen gaan maken hoe een toren zou moeten worden voltooid, welke behoort tot een schoon oud Kerkgebouw van de XVe of XVIe eeuw en die in de loop van de tijden nog al wat heeft mede gemaakt; die dan in het eerste oorlogsjaar — niet door oorlogsgeweld, maar door een heftige Noord-Wester storm — van een hoge, veel te ijle spits werd beroofd, welke bovenbouw notabene er in het laatst van de XIXe eeuw pas op was geplaatst en welk negentiende eeuwse opgroei dan helemaal is weggenomen, zodat er thans een grote zware robuste romp staat, een stenen bonk, die voor het ondergedeelte bestaat uit een oorspronkelijke onderbouw, zoals dit als één geheel met de Kerk was gebouwd, waarbovenop een stuk van een herstel uit latere tijd.

Zo krijgt de gestelde opgave een bijzonder architecturaal belang, wanneer onze tijd zich er ernstig op bezint hoe deze onvoltooide vorm, met alle aantrekkelijkheid van de onvoltooide dingen — wij hebben in ons land enkele heerlijke mooie torens, waarvan de suggestieve bekoring voor een niet gering deel te danken is aan de onvoltooidheid — weder volledig te maken.

Op zichzelf verplicht de gestelde opgave ons reeds tot een moeizame, doch duidelijke probleemstelling en dit te meer wanneer wij bedenken dat wij onszelf een dergelijke opgave gaan stellen in onze tijd, die zo vol onzekerheden is op het gebied van vaste normen en inzichten inzake de schoonheid en de pure architectonische waarde. Want dit is het toch zeker, waardoor het bouwen van torens zulk een verrukkelijke bezigheid is; dat wij architecten ons dan bezighouden met een object van de zuivere architectuur, tenminste wanneer wij het voorwerp onzer aandacht beschouwen naar zijn werkelijk gegeven en ont-

Situatie St. Martinuskerk te Weert Schaal 1 : 5000

daan achten van iedere bijkomstigheid als doelmatigheid en nuttigheid. De toren dus als zuiver voorwerp van schoonheid behoort het allereerste tot een schoon oud Kerkgebouw en ten tweede als meest verheven object — letterlijk en figuurlijk — temidden van de gemeenschap van een stedelijke samenwoning.

Men is dan aan het werk getogen en de Jury, gevormd uit hoogst bekwame lieden inzake kennis en inzicht in de historie en de bouwkunst, hebben een uitspraak gedaan over de binnengekomen antwoorden.

Met nadruk wil ik hier vaststellen, dat het verre van onze bedoeling is iets te verzwakken van de zeer serieuze voorbereiding, waarmede deze prijsvraag werd begonnen en van de wijze waarop de Jury haar keuze heeft bepaald en in een rapport omstandig heeft omschreven.

Wij zullen altijd moeten aanvaarden dat, wanneer een groep bekwame mensen tot een uitspraak komt, hiermede de vraag wordt beantwoord op een wijze, zoals een college van een bepaalde samenstelling en een bepaald inzicht tezamen meent deze uitspraak te moeten formuleren. Wanneer wij nu menen ook in „Forum” iets van de resultaten van deze architecturale wedstrijd par excellence — het ontwerpen van een torenbekroning — te moeten weergeven, dan wil de redactie even de begrenzings doorbreken van de opzet, van het programma en van de gedane uitspraak. De redactie wil zich op iets

verdere afstand plaatsen. Wij waren in de gelegenheid om geheel alleen en in alle rust in Weert nog eens de projecten te gaan zien, die als antwoord waren binnengekomen. Hierbij moet worden aangetekend dat wij op dat moment niet in de gelegenheid zijn geweest om de projecten, die bij de eerste schifting waren terzijde gelegd, mede in onze beschouwingen te betrekken.

De inzendingen maakten het ons trouwens zeer wel duidelijk, dat de Jury hier met vaste hand getast heeft naar de besten uit een over het algemeen zeer goed gezelschap en wanneer wij dus de door de Jury aangeezenen met de eerste, tweede en derde prijs weergeven en verder, zonder ons aan enigerlei volgorde te storen, (die trouwens ook door de Jury niet is erkend als volgorde) een greep doen uit de overige projecten, dan bedoelen wij hier niets anders mede dan om aan de hand hiervan een vraag te formuleren, die, buiten het verloop van de prijsvraag om, wel duidelijk naar voren is gekomen.

In het oog springend zijn n.l.:

- 1e. Overwegend is het aantal der projecten, die aanwijsbaar staan in het teken van een oplossing, welke werd gezocht in een vrij ver gaande aanpassing in vormgeving en materialen aan de bestaande onderbouw. Wij willen hiermede zeggen meer bij de onderbouw dan bij de geest van het gehele Kerkgebouw. Wij komen hierop nog terug.
- 2e. Karakteristiek bij het merendeel der projecten, waaronder die van de drie prijswinnaars, is, dat zij allen een oplossing hebben gezocht van zéér hoog oprijzende allure, in een zodanige hoge afmeting, dat er een weifelende relatie gaat ontstaan met het Kerkgebouw zelf.

Het zijn deze twee aspecten, die nauwkeurig gezegd twee vragen inhouden en die de redactie zich stelt en volop de moeite waard zijn om te worden overwogen, wanneer wij architecten gaan bouwen in ónze tijd aan de schone bouwwerken van vroeger tijden.

Moeten wij dus een brug slaan tussen de denkwijze en de werkwijze van vroeger eeuwen en die van onze tijd, of niet? De redactie meent dat, wanneer velen hierbij aan het woord zijn, de wegen van de ene groep zich hier zullen scheiden van die van de andere. Het is zeer wel bekend, dat een groot deel van de hedendaagse architectengeneratie meent niet de weg te mogen inslaan om op duidelijke, zonodig manifestante, wijze het kenmerk van onze tijd te mogen leggen op een creatie van onze dagen, terwijl een ander deel met niet minder recht meent dit stellig wél te mogen doen.

Laten wij U nu geruststellen, dergelijke manifestante verschillen, laat staan tegenstellingen, zijn nauwelijks aanwijsbaar aanwezig bij de inzendingen op de prijsvraag.

Bij de zeer grote waardering die wij hebben voor de grote kundigheid, toewijding en ernst, waarmede er gewerkt is, voelt men toch iets als een gemis dat dit aspect van het gestelde vraagstuk zo weinig naar voren is

gekomen. Een enkele inzending wijst slechts in andere richting.

In dit verband is het goed te wijzen op een artikel van Prof. Dr J. J. M. Timmers, die uit het milieu van de Jury mag worden beschouwd als een historicus van faam en dat hij schreef in het nummer van het „Katholiek Bouwblad”, welk nummer gewijd was aan de inleiding en opwekking tot deelneming aan deze prijsvraag. Het volgende komt hierin voor:

„Het was immers niet steeds onmacht of gebrek aan middelen, die de middeleeuwse bouwmeesters er toe brachten de constructie van een toren stop te zetten, wanneer zij een bepaalde hoogte bereikt hadden. De werking van torenstompen als die van Dordrecht, Rotterdam, Mechelen en elders, om nog niet te spreken van de fronten van talrijke Franse kathedralen, is machtiger en indrukwekkender dan van vele, toen en vooral later tot hun top voltooid klokkentorens, wier spichtige slankheid maar al te vaak bereikt werd ten koste van de monumentaliteit”.

Hierin ligt een duidelijke verwijzing naar een huiver die ons, ondanks onszelf, bevangt en die ons onszelf doet afvragen of wij een eerbiedwaardige torenstomp of rest die, zij het ten dele, een zeker esthetische bevrediging geeft, maar niet zullen laten staan; en dan vervolgt Prof. Timmers met een niet minder belangrijke uitspraak:

„De middeleeuwse bouwmeesters hielden terdege rekening met de *omgeving van hun toren* en met de *proporties van het kerkgebouw* waarvan hij toch op de eerste plaats een bestanddeel was”.

Nademaal wij de vraag gesteld hebben en gewezen hebben op het conflict, of zo U wilt op het samenspel tussen de historische bouwrest en de moderne voltooiing (doch nóch dit tijdstip, noch de aanleiding voldoende achten om het vraagstuk geheel uit te praten — misschien doet zich hier nog eens de gelegenheid toe voor), zouden wij wel wat nadrukkelijker willen wijzen op het tweede gedeelte van Prof. Timmers' uitspraak en dan gaan kijken of de inzendingen iets van dit essentiële kenmerk in zich hebben, n.l.: hebben de bekroonde torens rekening gehouden met de omgeving van hun toren; hebben zij rekening gehouden met de proporties van het Kerkgebouw, waarvan de toren toch op de eerste plaats een essentieel bestanddeel is? Wij geloven van niet. Heeft hier niet doorheen gespeeld een zekere suggestieve uitspraak in het programma van de prijsvraag, welk programma na een vrij brede, bijna schilderachtige, beschrijving van de oude Weertse Kerk zonder verdere critiek de in 1885 gemaakte opbouw vermeldt van architect Kayser? Deze XIXe eeuwse torenverhoging, waarvan de spits in November 1940 werd weggerukt en die zulk een weinig verantwoorde grote hoogte aan de vroegere torenafmeting had gegeven, werd zonder meer in de programma-beschrijving opgenomen, als ware het dat de oplossing diende te worden gezocht in een dergelijke orde

van grootte. Het is, alsof dit ook bij het opstellen van het rapport is gevoeld, dat als het ware vergeoelijkend schrijft: „Nu is wel waar, dat deze toren niet beslist vraagt om een hoge spits, maar daar staat tegenover dat de toren ook moet worden gezien als een monument voor de gemeente en niet alleen als een vervolmaking van het kerkgebouw” en verder: „Een grotere torenhoogte dan vereist is in verhouding tot het aanliggende Kerkgebouw, is dan ook zeer goed te verdedigen”.

Zeker, ook wij geloven dat zij niet zonder meer verworpen mag worden, maar er is hier nog tekort gedaan aan de meer essentiële eis als door Prof. Timmers werd aangegeven. Mag er niet meer affiniteit zijn tussen de naaste omgeving en zeker tot de proporties van het Kerkgebouw waarvan het een deel uitmaakt?

Toen wij hierboven zeiden, dat het overgrote deel der inzendingen in het teken stond van een aanpassing aan de bestaande architectonische vormtaal, dus als traditionele oplossing, hebben wij gezegd dit aspect van het vraagstuk verder te laten rusten. Toch willen wij afzonderlijk wijzen naar de inzending onder het motto „Piat” dat, behalve dat het een oplossing geeft welke afziet van een belangrijke toeneming in de hoogte van de toekomstige toren, ook in zijn architectonische vormtaal meer van hedendaagse allure is.

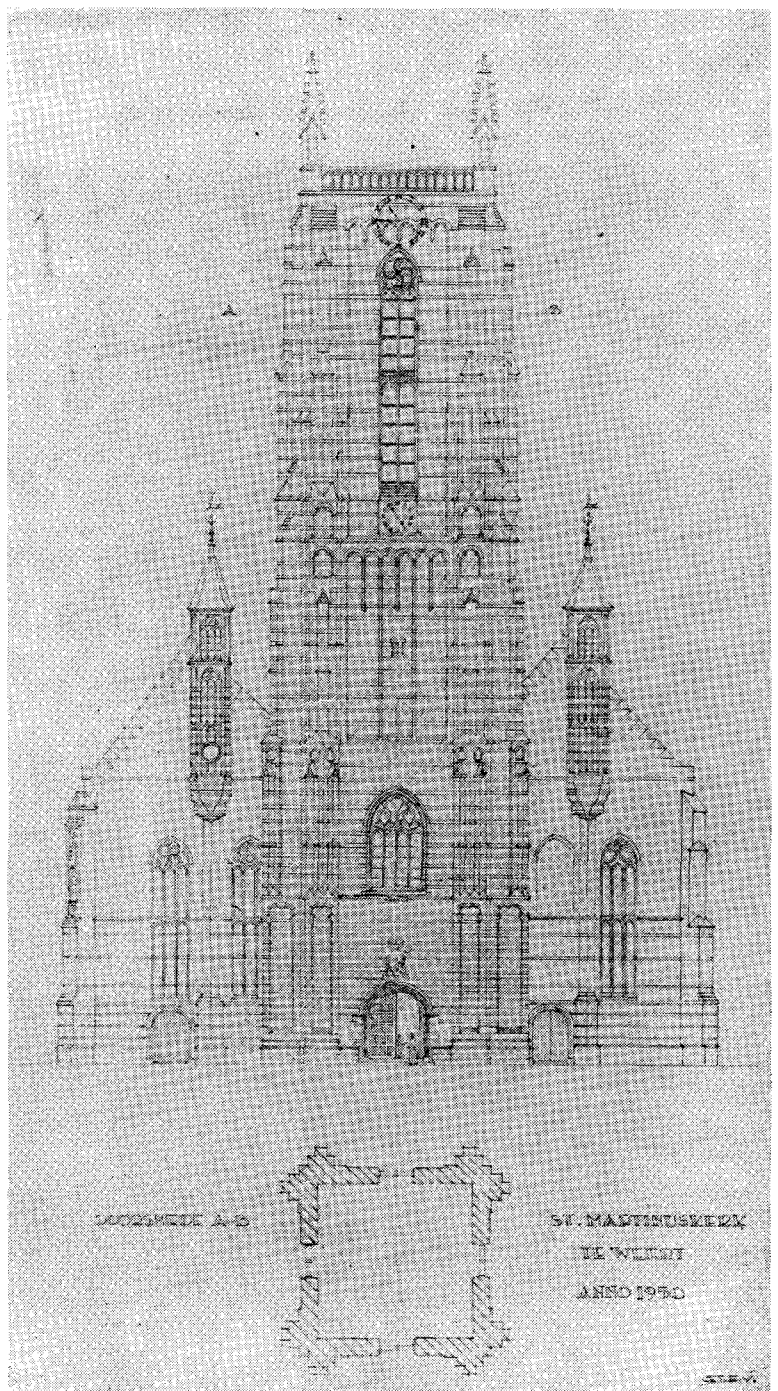
In het rapport over de ingezonden projecten komt terecht de uitspraak voor, dat als voorwaarde dient te worden gesteld dat „de vormen van het nieuwe gedeelte passen bij de bestaande onderbouw”. Wij geloven dat door de ontwerper aan deze voorwaarden werd voldaan, zonder zich in een al te letterlijke en voor de hand liggende consequentie ervan te begeven.

Dit ontwerp toch betreft door zijn wijze van „opengooien” van het bovenste gedeelte van de toren de grote ruimte in de schepping van het bouwwerk. Hierin zien wij een affiniteit met de architecturale werkwijze van onze dagen, die tracht de „ruimte” in haar werk te betrekken en aldus iets te geven van het wezenlijke van de hedendaagse architectuur, welke tracht „het stemmingwekkend vermogen van de ruimte uit te beelden”.

Onze tijd verwijst in haar bouwkunst minder naar het detailwerk van de bouwtrant dan wel naar het „ruimtelijk gebaar”.

Toch is er alles tezamen veel reden om ons met de stad Weert en de Jury te verheugen over het bereikte resultaat en over de uitmuntende hoedanigheden van vele inzendingen op deze prijskamp van architectuur, die weer eens bewezen heeft dat ons land mag bogen op een aantal vaklieden, die voor een dergelijke heerlijke en ideële opgave zich willen inspannen en iets willen geven van het beste dat zij te bieden hebben.

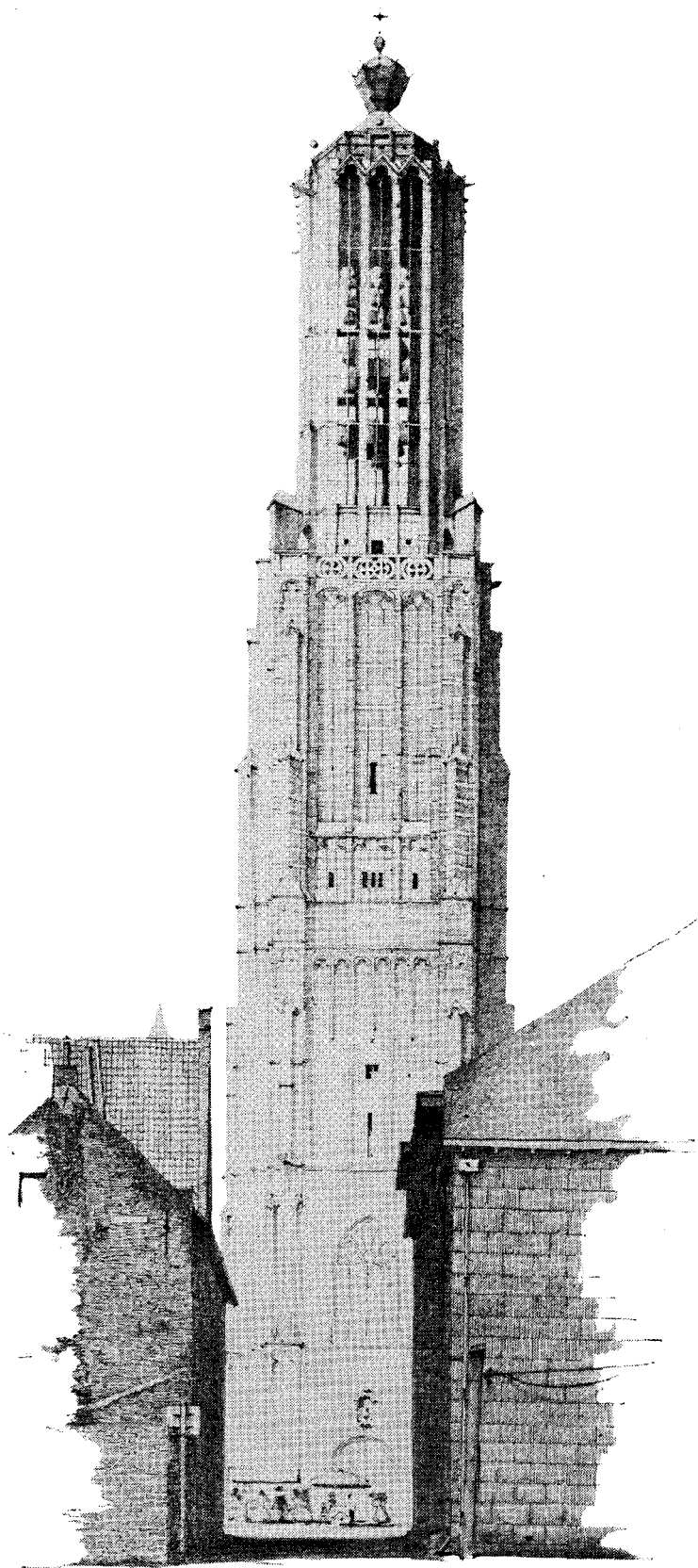
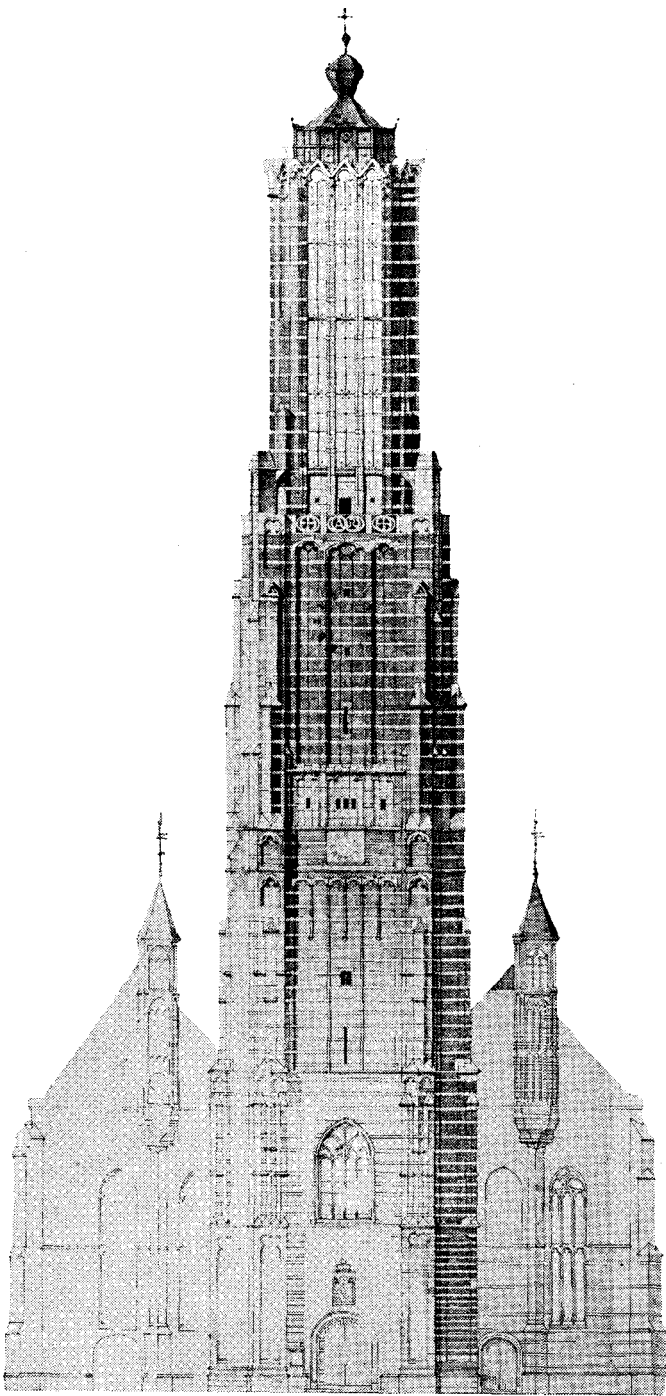
Het grote belang van de prijsvragen voor de ontwikkeling van de architectuur werd hier, vooral met betrekking tot een brede probleemstelling, nog eens op bijzondere wijze in het licht gesteld.

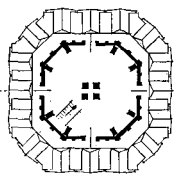
St. Martinuskerk te Weert in 1950

Motto „Capa Sancti Martini”

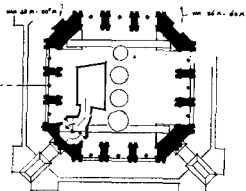
Theo G. Verlaan

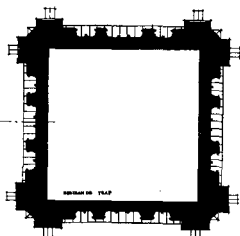
Bovenste omgang
bij de torenspits

Beiaardklavier

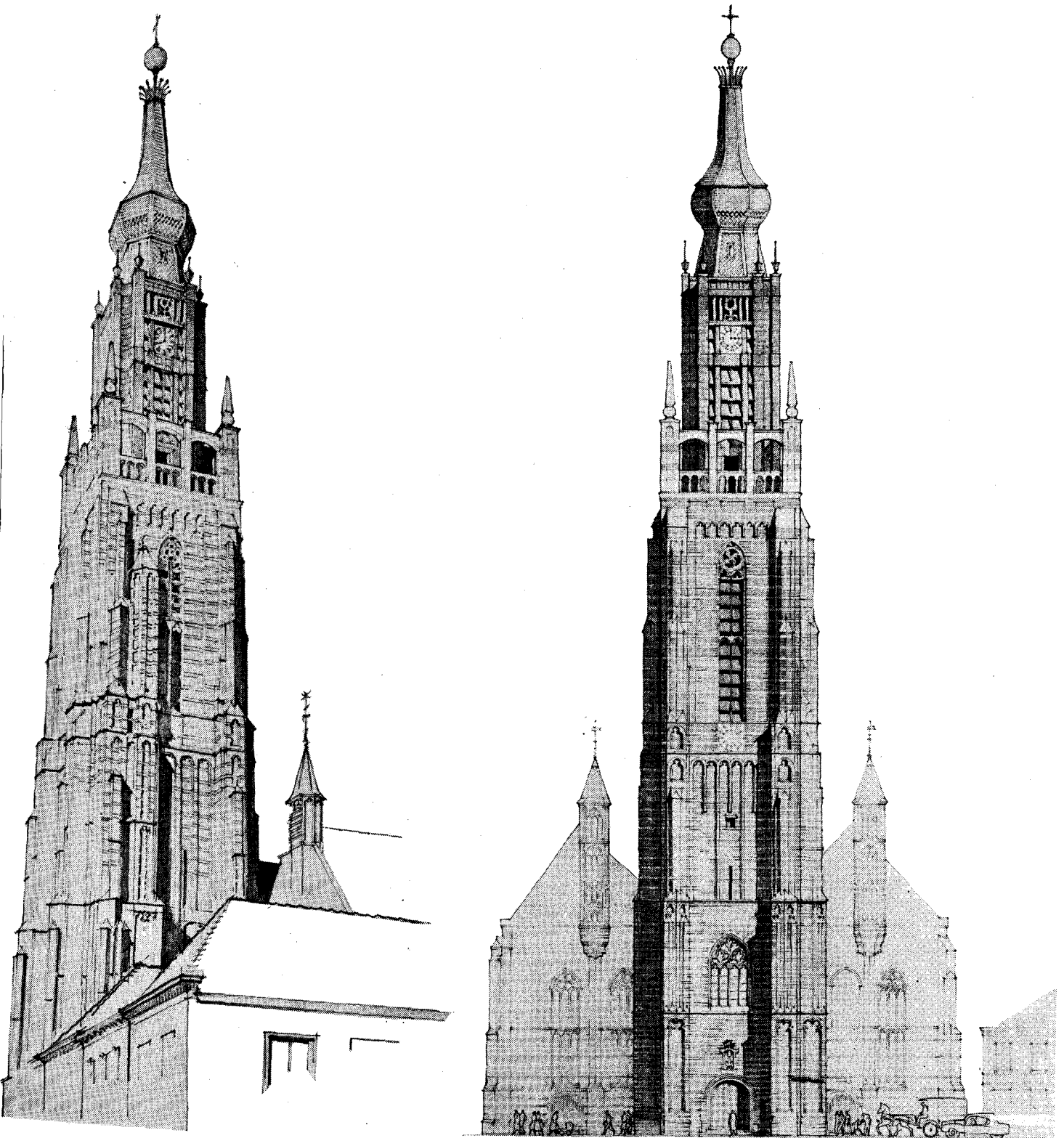

Torenomgang

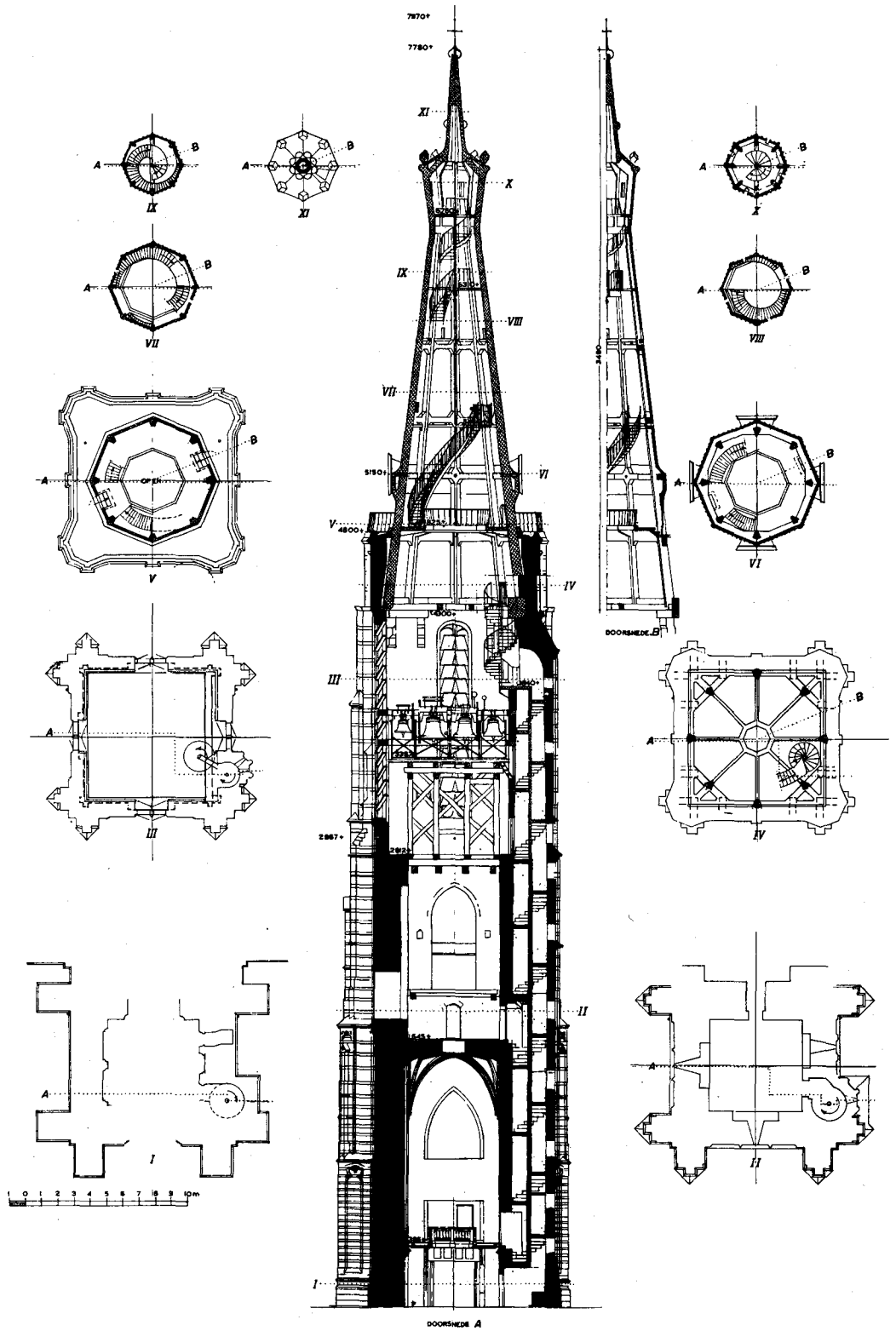

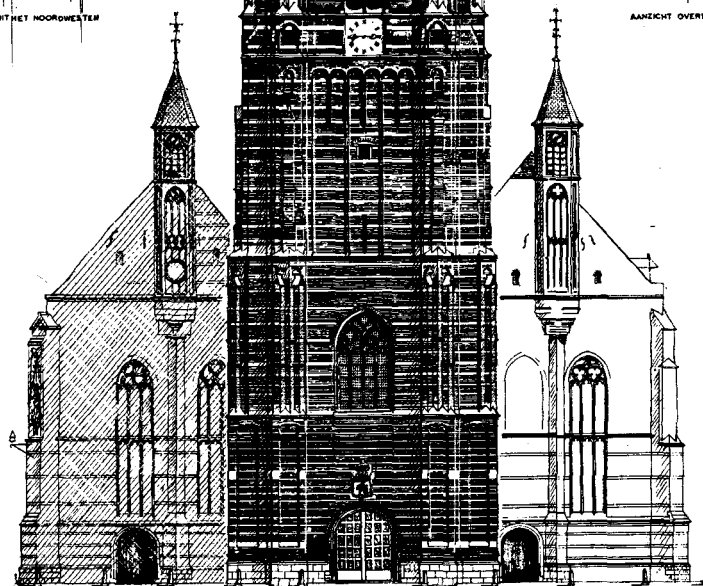
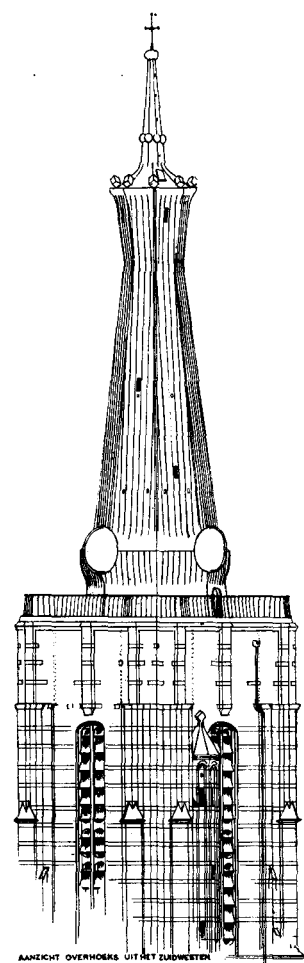
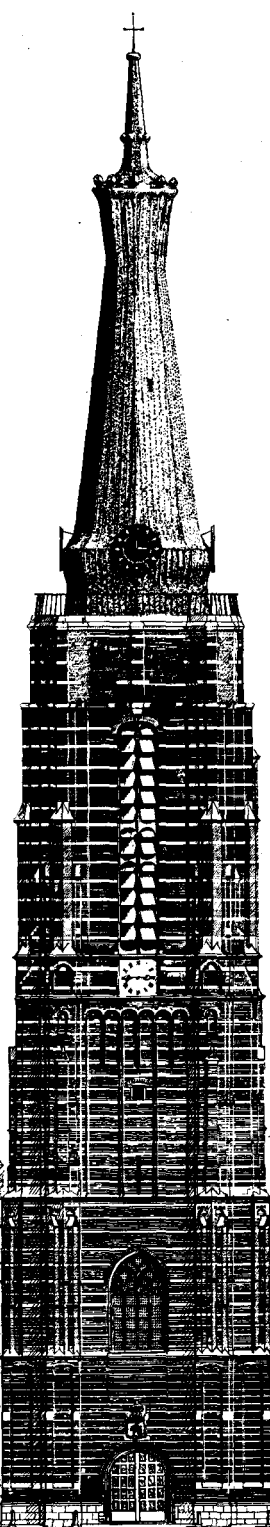
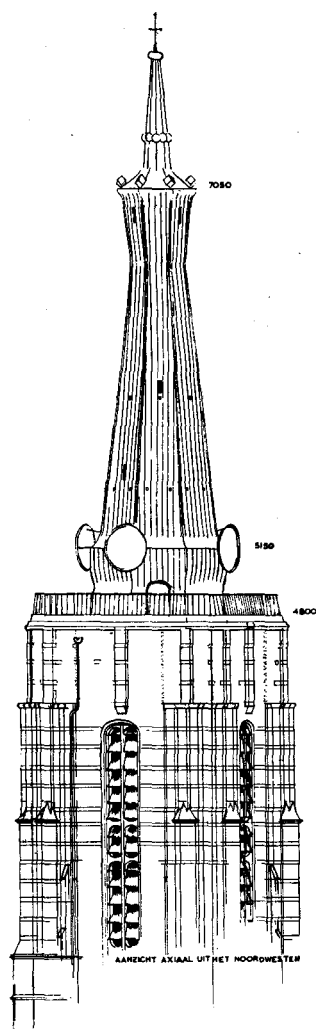
Doorsneden 1 : 400

Motto „Dux”
Dr Ir Thomas Nix

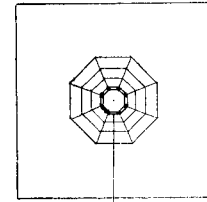
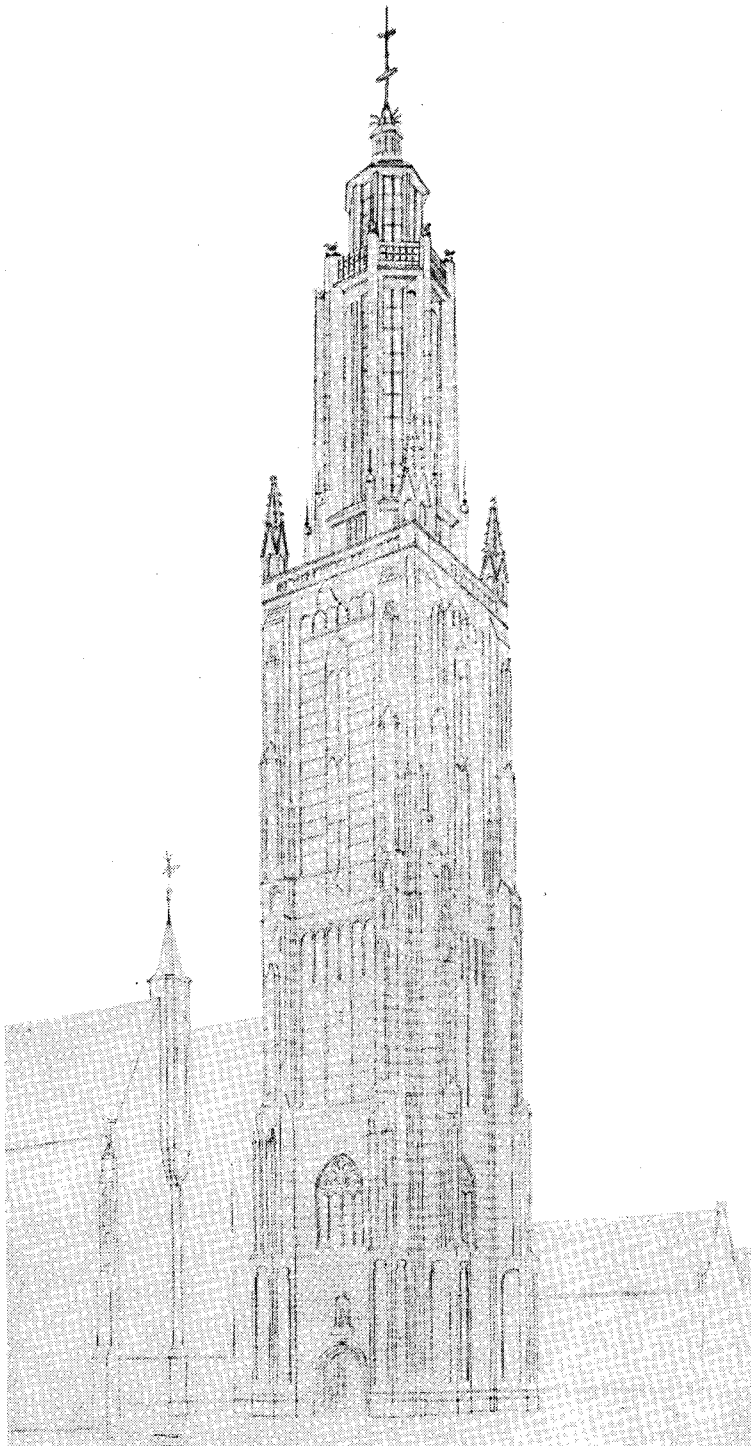
Motto „Mantel”
 Buiten mededinging

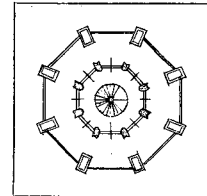
Motto „Hora ruit”

H. F. Sijmons

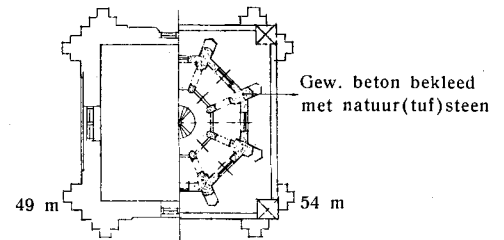

73 m

Koperbekleding

67 m

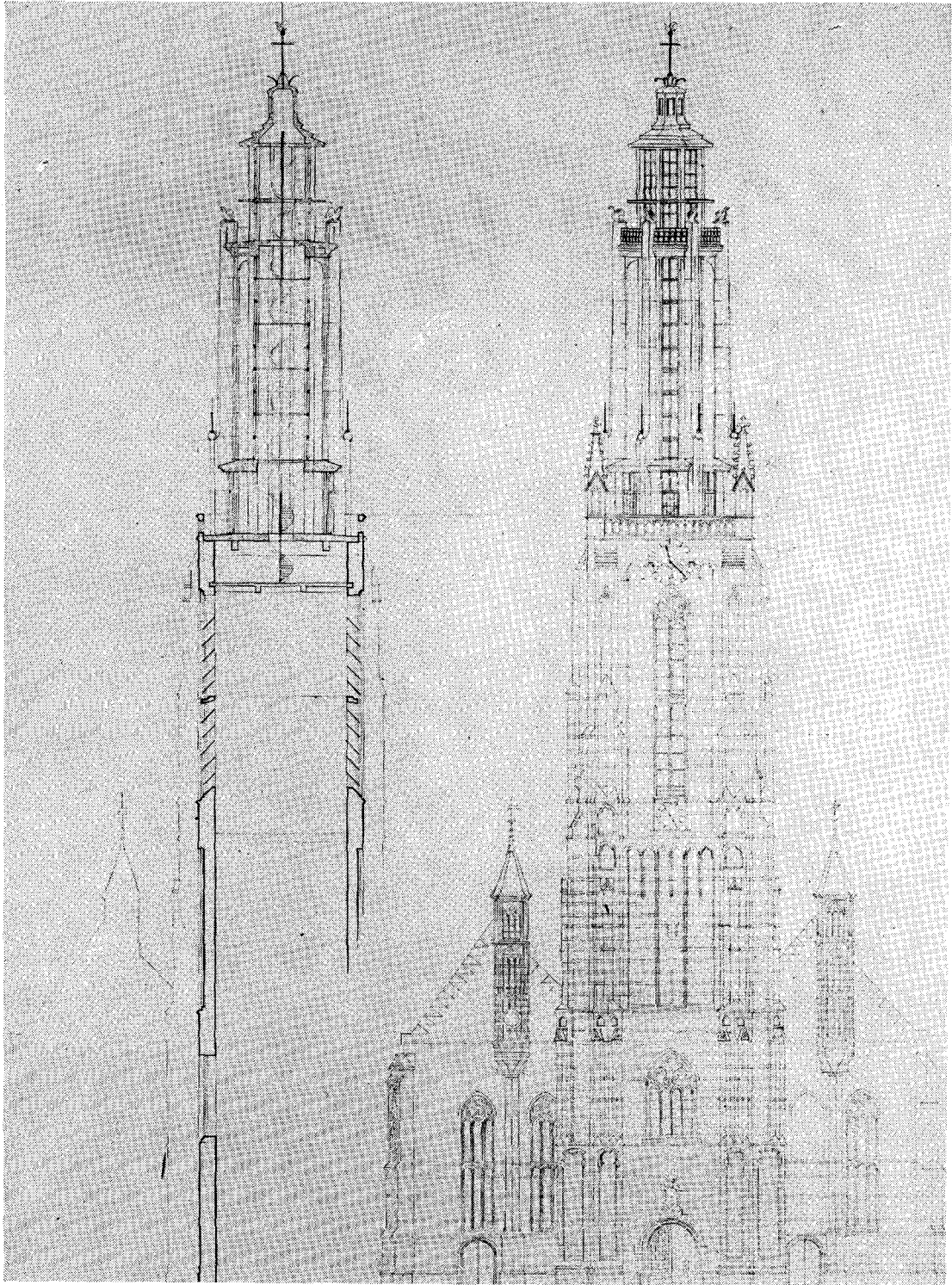

Gew. beton bekleed met natuur(tuf)steen

49 m

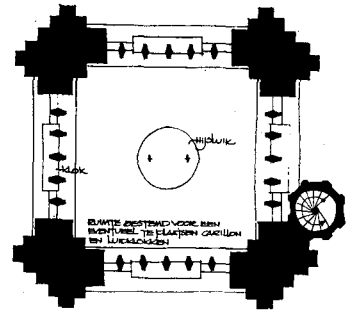
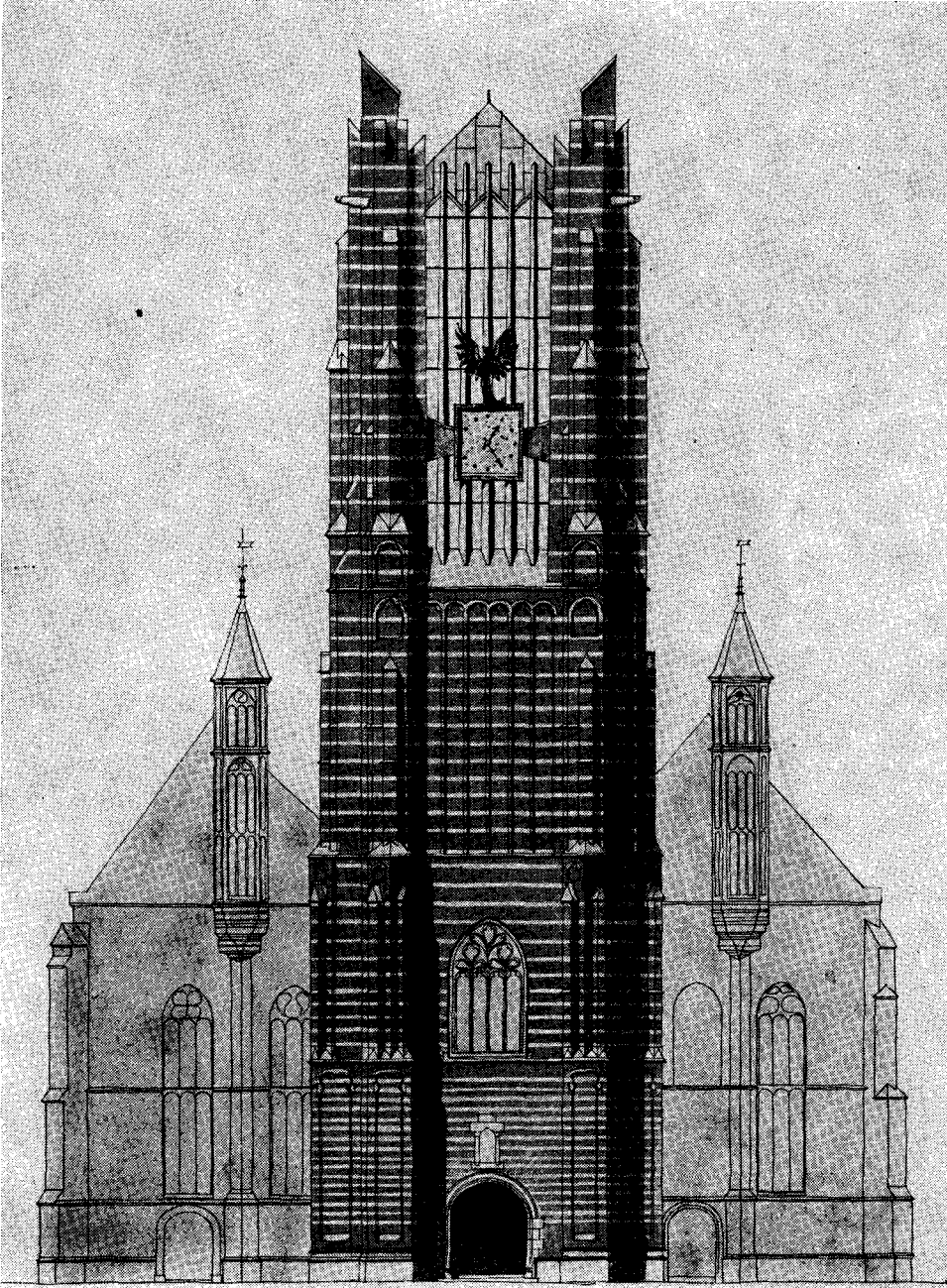
54 m

Horizontale doorsneden 1 : 400

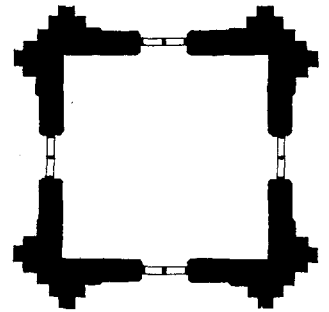

Motto „Piat”

D. J. Isthá

ELWANTE AUSTERMEYER VORGE BISM
BUNDTUMBL. THE PLAZEN GANZEN
EIN LÜCKENLOSIGEN

Schaal 1 : 300

Notre Dame Parijs

.....onvoltooid.....

Architectonisch schoon gecamoufleerde gebrekkigheid tot markante karakterbepaling geworden

Grote kerk Dordrecht